

Közoktatásügyi viszonyainkról.

Apáink, mihelyt lerakták Szamosújvár város alapját, templomról és iskoláról gondoskodtak. Én most e helyütt csak az iskoláról szólok.

A fiú-népiskolát a plebániái nagy templom déli oldalán építették; ezen iskola növendékeit a város 1855-ben a mostani helyiségbe költöztette át. A régi épület később, mivel a templom udvara csinos kertté alakították át, — lerontatott. Az örmény fiú előbb az „örmény iskolá“-ba iratkozott be: — itt két tanító tanított örmény írást, olvasást, vallást, éneket és szertartást — örményül. A tanuló az örmény tanfolyam befejezése után a „magyar iskolá“-ba ment, hol a tárgyakat magyarul adták elő. Időnként egy-egy magán tanító német nyelvre is oktatta a tanuló ifjúságot; mert az örmény kereskedő, ki élénk kereskedést folytatott a külfölddel, nem tudta nélkülözni e nyelvet. Népiskolánk, mely régen három osztályra szakadt, most négy osztályból áll.

A leány-iskola a „Salamon-templom“ közelében épült; a tanítónők kezdetben örmény apácák, később férjhez nem ment leányok voltak. A tannyelv még e század első és második tizedében is kizárólag az örmény volt. A leányok most csak magyarul tanulnak; ezen iskola növendékei a beálló tanévet az új, tágas termekkel ellátott egészséges, csinos épületben kezdik el. A leány-iskola, melyben négy tanítónő tanít, hat éves tanfolyamra oszlik. (L. a csoportképet. Midőn a fényképi felvétel készült, Veress Károlin tanítónő nem volt itthon).

A „Kandia“ nevű városrészben a románok román tannyelvű népiskolát tartanak fenn a román ajkú fiúk és leányok számára.

Az izraeliták is tartanak egy szobában — zúgiskolát.

A hetvenes évek elején három éven át három gymn. tanár (Bárány Lukács, Szongott Kristóf és Esztegár László) naponként felváltva előadásokat tartott a fel-

Tanári kar 1894-ben.

Bárány Lukács, igazgató.
Szongott Kristóf,

Novák Gerő.
Csákvány Adeodat.
Páll Bogdán.

Novák Antal.
Dr. Mártonfi Lajos.

nők számára. Sokan látogatták mind a két nemből ezeket a népszerű előadásokat.

Tanítók és tanítónők 1894-ben.

Zeffler Lukács, Esztergár Antal, Alexa Ferencz, Voith Gergely, Esztergár Gergely,
Sáhin Kata, Balla Terka, Bárdny Lukács igazgató, Osztián Berka.

A dadával és egy ovónővel ellátott kisedovó-intézetbe, mely csak néhány évvel ezelőtt nyílt meg, 35—40 gyermek jár.

Nem rég óta működik e város falai közt a román tanítóképző-intézet is.

A szamosújvári gör. kath. püspökség felállítása után (1855) nyílt meg nemsokára a gör. kath. papi seminarium.

Az ipariskola csak újabb időben lépett életbe.

Nem sokáig működött e városban a „kis katonák” nevelő-intézete („Stift”), melynek parancsnoka 1848-ban a derék Adler Severin főhadnagy volt. Érdekesnek tartom itt közre adni azt a bizonyítványt, mit számára a városi tanács 1867. szept. 19-én kiállított: „Mi Szamosújvár város tanácsa helybeli elemi tanító Adler Severin urnak beadott kérése következtében hivatalos bizonytságot teszünk arról, hogy nevezett kérelmes, mint cs. kir. főhadnagy, az innen elköltözött 51. számú sorgyalogezred katonai nevelőintézet parancsnoka levén, mint ilyen 1848. nov. elején buzgó tevékenységet fejtett ki arra, hogy városunk a cs. kir. hadsereggel átvonult lándsás csapatok által más helyütt elkövetett rablástól, gyújtástól megkíméltessek nemcsak, hanem arra is, hogy a városi lakosságtól cs. kir. ezredes Urban által követelt terhes hadisarcz jelentékenyen enyhítettett. Továbbá bizonyítjuk, hogy kérelmes 1848. decz. 25-én, midőn Bem tábornok e városba először vonult be, a honvédekhez lépett át; ki a forradalom után a munkácsi várba vitetett foglyúl, honnan legfelsőbb megkegyelmezés folytán 1852-ben kiszabadulván, még azon év okt. elején e városon hatósági engedéllyel magán iskolát nyitott, 1856. szept. 1-én pedig nyilvános elemi tanítóvá lett...”

A város atyái még a múlt század második felében akartak gymnasiumot alapítani, de leküzdhetlen akadályokkal találkozottak; azonban 1820-ban mégis czélt értek: az öt osztályú gymnasium megnyílt (principia, grammatica, syntaxis, rhetorica, poesis). De a két felsőbb osztályban csak rövid ideig tanították a „humaniorák”-at. A három osztályra leapadt gymnasium élete 1854-ben megszakadt. Végre 1861-ben megnyílt a négy osztályú örmény kath. gymnasium első osztálya; növendékeink 1864/1865. tanév végén fejezték be a negyedik osztály tantárgyait. Az első tanári kar a következő tanárokból

állott: Lukácsi Kristóf igazgató, Bárány Lukács, Csákány Adeodat, Czetz Gergely, Esztegár László, Szongott Kristóf. — Ez a gymnasium, — mely missziót teljesített, mely a lefolyt harminczhárom év alatt nemcsak tanított, hanem hazafiságot és korrekt katolikus szellemet is terjesztett — nyolcz osztályú gymnasiummá egészül ki és f. évi szeptember elejétől kezdve, mint állami kezelés alá vett középiskola folytatja hazafias működését.

A míg gymnasiumunk nem volt, Szamosújvár más helyütt tanította fiait. Az örmény, mint kultur nép, mindig szerette a tudományt. Az ifjúság kebeléből mindig annyian keresték fel a muzsák hajlékait, hogy a végzett tanult emberekből nemcsak a közhivatalokra jutott, hanem a fölös számból még az országnak is adhattunk papokat, tanárokat, jogászokat, hivatalnokokat... Legtöbb tanulóknak tanítási költségét a gazdag szülő fedezte. Az örmény, tanuló fiától nem sajnálja a költséget: mire sem költ oly

A papi seminarium.

szívesen, mint a tanuló fiára; innen eredt a közmondás: „Oda adom ingemet is fiamnak, csak jól tanuljon (G'udám ortusz êz-sábigsz á, nê má ághég szorvi). A szegény, de szorgalmas tanulóknak segédkezett nyújtottak: egyes emberbarátok, a helybeli árvaintézet, a város majorsági pénztára és az e célra tett alapítványok: a Karátsonyi és Jakabffy-féle alapítvány, továbbá a város Rudolf-féle, tanítóképző-, gazdasági intézeti és egyetemi alapítványai.

E cikket, melyet alkalomszerűvé tesz a tanév kezdete (aztán a tanári személyzet is változás alá jöhet) három képpel illusztrálom. **Szongott Kristóf.**

Otthon.

Ségy üdvözölve édes otthonom!
Oh csakhogy végre újra látlak én.
A régi ház, a várkert, a berek,
Mind mosolyogva intenek felém.
Nyílnék virág a nagy világon még,
Sok csodás dolgon pihent meg a szemem,
De annyi szépet nem láttam sehol,
Mint egykor itt, e magányos helyen.

Azóta évek, évek teltek el,
Oh hányszor merengtem el a mesén,
Mit egyre szöttek gyermek-álmaim,
A nagy körtefa árnyas rejtekén.
Minek mondjam hogy messze tűntek el,
Hogy velük szakadt lelkemnek fele.
Itthon vagyok, oly édes ez a hely,
Hol rám mosolyg a rózsák levele.

És újra elfog a vágy, epedés,
Letűnt idők multjába vész szemem.
Azt az ábrándos, bizó gyermeket
Meg nem találok, nem is keresem.
Újra suttog fölöttem a levél,
Oh mi más az, mit most regél nekem.
Szivemben rég haldoklik a remény,
Csak egy — a bánat — tartós, végtelen.

Oh hogyha lehetne még csak egyszer,
Visszaálmogni azt a szép időt!
Oh hogyha lehetnék még csak egyszer
Az a gyermek, ki voltam azelőtt!
Sirattam a hervadó virágot,
Egyéb bűm akkor még nem akadott.
Gyermekszív bűját ott fent az égben,
Megnevetik a játszó angyalok.

*Nem ismeresz én r'ám édes szülőföldem,
Kedves padom, ott a nagy fa alatt,
Megmaradtál épségben, egészen,
Az időnek nálam nyoma maradt...
Fáradt vagyok, lelkemnek repülését
Ugy huzza, vonja vissza valami...
Boldogtalan szívek jajgatását
Vélem ilyenkor mindég hallani!*

Szamosújvár, 1894. aug. 15.

Sallak Róza.

Az örmény nyelv az indó-európai nyelvcsaládban.

— Pátkánián K.-nak az orosz császári földrajzi társaság kaukazi osztálya által kiadott „Tudósítások”-ban megjelent tanulmánya. —

IV.

— Befejező közlemény. —

Mordmann ama véleménye, hogy az ó-örmény nyelvben török szavak jelenléte is megállapítható, nem nélkülöz minden indokoltságot. Az örmény nyelv tanulmányozása közben ismételve bukkanunk oly szavakra, melyeknek a törökkel való hasonlatosságát alig tekinthetni a véletlen pusztá játéknak. Ime néhány példa:

Bándsár (füvek, vetemény) örmény szó előfordul a Genesis I. fejezetében, tehát már az ötödik században. Törökül Zenker és Budakov szótárai szerint ugyanazt jelenti. — A sen (falu) örmény szót rendszerint a zend shajana-val (lakás) azonosítják. De az örményben sen melléknévvel is találkozunk, a mely jól megműveltet, jó karban levőt, vidámat jelent. Ugyanily értelme van a török sen-nek is (Zenkernél: joyeux, bien cultivé, prospère). — Az árug örmény szó soványat, meddőt jelent. A török arug ugyanazt. — Az örmény pheta k-nak és a török petek-nek egyaránt méhkas, az örmény thuph-nak és a török tub-nak bokor az értelme, stb.

Mindezen szavak vagy ó-iráni eredetűek, és ebben az esetben egészen természetes jelenlétük az V. századbeli örmény nyelvben; vagy pedig (a mit a különböző szótárak megegyezése valóbb színüvé tesz) ó-török származásúak és így kérdés, miként juthattak oly távoli időkben az örmény nyelvbe?

Az akkadi nyelvnek felfedezése, egyidejűleg a régi Media és Susiana nyelvével, arra a feltevésre indította a nyelvbuvárokat, hogy létezett Előázsianak árja-előtti, turáni lakossága. Meglehetősen sikerrel meg is fejtették az említett nyelveknek több szavát az ural-altaji nyelvcsoporthoz szótáraiból, minek folytán a turáni kifejezés, melyet kezdetben a nem árja és nem semi eredetű előázsiai népcsoport megjelölésére használtak, határozottabb, turko-finn értelmet nyert. Ha tehát az ősrégi időkben csakugyan laktak Örményországban turko-finn törzsek, úgy nem lehet meglepő, hogy nyomokat hagytak vissza az örmény nyelvben is.

Elteltek e feltevéstől, az említett szavaknak az ó-örményben való jelenlétét csak az a körülmény magyarázhatná meg, hogy különböző népfajok törtek be már az ősrégi időkben Örményországba s alapítottak ott gyarmatokat. A hunnok, massagéták, kozárok, alánok s más északi népek, mihelyt politikai túlsúlyra vergődtek szomszédaik fölött, kiterjesztették reájok a saját neveiket. Kétségkívül voltak köztük török származású néptörzsek is, a mire vallanok egyebek közt azok a czimek és rangjelzések, melyekkel a kazároknál s a tsen-eknél találkozunk. Az örmény írók tsen-jei, kik a IV. század folyamán Örményországban megtelepedtek, nem voltak khinaiak, a mint általában értelmezni szokták ezt az elnevezést, hanem egyszerűen a Volga partjairól átköltözött törökök. Az idegen néptörzsek által Örményországban alapított sok gyarmatnak az emléke fenmaradt Chorenei Mózes idejeig, a ki meglehetősen részletességgel szól a bolgárok, alánok, tsenek stb. telepeiről. Oly esetekben, midőn a letelepedés ténye eltűnt a nép emlékezetéből, a letelepedett néptörzs nevét összekötötte a hagyomány Örményország hőskora valamelyik kiváló alakjának nevé-

vel. Így p. azt olvassuk Choreneinél, hogy Sirák örményországi vidék a nevét Sárái-tól, Árménáknak egyik ivadékatól nyerte, holott tudvalevő dolog, hogy a sirák-ok Kaukazián innen éltek.

Egy hatalmas fejedelmi család törzsapjáról írja Chorenei: „Vághárság a Nyugat kormányzójának kinevezett egy férfiút, a kinek durva arczvonásai, magas növése, lapos orra, vad tekintete, beesett szemei voltak, Tork-ot, a kit visszataszító külseje miatt áнкиéч-nak (eltorzított, utálatos) neveztek.“ Ebben a leírásban a Tork szó bizonyára nem fordul véletlenségből elő, s nyilván valamely török gyarmatra vezethető vissza. A lapos orrú jelzés pedig arra a leírásra emlékeztet, melyet az örmény írók a hazájukba először behatolt tatárokról adnak.

Mindezekből kitűnik, hogy ha a fennebb említett szavak valóban török eredetűek, úgy az V. századbéli örmény nyelvben való jelenlétüket vagy az ország ó-turáni lakosságának feltevéséből, vagy pedig török eredetű néptörzseknek Örményországban való letelepedéséből magyarázhatni meg.

* * *

Fejtegetéseink során arra a következtetésre kell jutnunk, hogy ma még nem lehet határozott és döntő választ adni ama kérdésre, mely csoportjához az indó-európai nyelveknek számítandó az örmény. Windischmann óta igen nagy előhaladást tett ugyan az örmény nyelvnek összehasonlító buvárlása az egybevetés módszerei, a megvizsgált szavaknak sokasága tekintetében, s egyéb irányban is; de a szóban forgó kérdésnek minden kétséget kizáró eldöntése mindeddig nem sikerült. A legújabb nyomozások eredményeiből kitetszik, hogy a tudósok egy része az örményt határozottan az iráni, másik része az európai csoporthoz sorolja, vagyis más szavakkal, hogy az örmény nyelv szókészlete, hangzási sajátosságai, s nyelvtani formái tekintetében sem az egyik, sem a másik csoporttal nem egyezik teljesen meg, hanem egyes esetekben az iráninak, más esetekben az európainak jellegeit tárja elénk. Hübschmann, vizsgálódásainak rend-

jén, ehhez a következtetéshez jut: Az örmény nyelv az árja- szláv- littani nyelvek körében az iráni és a szláv-littani közt áll. Az örmény nyelv iranismusának bajnoka, Müller Fr. is tesz némi engedményt a szláv-littani előnyére. „Könnyen feltételezhető, ugymond, szorosabb kapcsolat az örmény és a szláv-littani, az iranival rokon nyelvek közt, a mely kapcsolat világosan kitűnik a torokhangok megtartásából, s az *r* és *l* hangoknak helyes különválasztásából.“

Az összes eddigi buvárlatoknak eredménye ebben a tételben foglalható össze: Az örmény nyelv, a mely közhelyet foglal el az iráni és a szláv-littani nyelvcsoporthoz, az indó-európai nyelvek önálló, eltűnt (kisázsiai) csoportjának a képviselője.

Dr. Molnár Antal.

Különös véletlen.

— Elbeszélés. —

Az „Armenia“ számára írta: **Kritsa Klára.**

II.

— Miről gondolkozol édes hugom? így szólt a nagy-néni vacsora végeztével Mariskához, nem kerülve el figyelmét a fiatal leány szokatlan komoly magatartása.

— Eltalálta néni! — felelé ez zavartan — valamiről gondolkodom...

— No azt nem volt nehéz eltalálni, hogy vamiről gondolkozol, hisz arczod egészen elárulja ezt; de azt már nehéz kitalálni, hogy miről, vagy — kiről? mondá a néni mosolyogva.

— Hát hiszen ne engedd, hogy találgassuk, hanem mond el azonnal, szólt most az anya.

— Épen azon törém a fejemet --- kezdé Mariska --- hogy miként hozsam elő néni és anyám előtt a dolgot s most minthogy kérdeznek, tehát bátrabban merem a tárgyat szőnyegre hozni.

A két nő meglepetve tekintett egymásra.

— Mariska, mintha egy bűnös tenne vallomást, oly arczczal beszélte el az idegen férfiuval történt találkozását. Őszintén elmondott mindent, csupán azt hallgatta el — és ezt nem is lehet egy ifjú leánytól rossz néven venni, - hogy az a férfi mily erős benyomást tett egész valójára.

Az anya és nagynéne bámulva hallgatták a leány elbeszélését s midőn ez pirulva azt kérde tőlük, hogy elfogadják-e a férfi látogatását? az anya így válaszolt:

— Majd meggondoljuk jobban a dolgot s akkor határozunk.

— Ej azon nincs mit gondolkoznunk! — szólt a nagynéni — elfogadjuk s punktum!

— De hátha valami haszontalan fráter, mondá az anya aggodalmasan.

— Nem anyám, nem! — így szólt Mariska — már a külsője is mutatja, hogy ő igen tisztességes komoly ember.

— De különben is — beszélt a néni — egy látogatásból még nem következik veszedelem. Akárki legyen ő, kompromitálva azért nem lesztek, hisz titeket itt senki nem ismer.

— Miként mondám — szólt ismét Mariska — én Gy...i Ilonának adtam ki előtte magamat s hogy anyám csekély nyugdíjából élünk. Ezt azért tettem, mert úgy szeretnék egyszer bizonyossá lenni a felől, hogy nem a hozományért, hanem magamért is képes valaki engem — szeretni. Ez utóbbi szónál mélyen elpirult.

— Értelek kedves hugom! — mondá a néni. — Így már tudjuk szerepünket. Ne feledd — szólt nővéréhez fordulva — te előtte egy szegény özvegy nő vagy!

— Félek, hogy a tréfa komolylyá válhatik, töprengett az anya.

— Hogyan? kérde a nagynéni.

— Ha az illető megkérné Mariska kezét.

— Hisz az nem lenne első eset; leányod már adott néhány kosarat.

— De hátha ennek hajlandó lenne kezét nyújtani.

— Akkor kipuhatólnók, hogy érdemes-e ő leányod kezére s ha nem, úgy azt hiszem Mariskában lesz annyi

lélekerő, hogy leküzdje az érdemetlen iránt táplált érzelmeit.

— Ugyan néni mit beszél? mondá Mariska szégyenkezve s nyomban szobájába távozott.

Az a forró kézcsoók, az a lángoló tekintet, azok a mély érzelemtől áthatott szavak felgyújtották szívében azt az édes-fájó érzelmet, melyet szerelemnek neveznek.

Most már nem igyekezett más irányt adni gondolatainak, ábrándjainak egészen átengedte magát. Alig várta a férfi látogatását.

Az ébren álmodott éj után, másnap azon kezdett töprengeni, hogy hátha nem jön el ő, hisz nem tudhatja, ha vajjon el akarják e fogadni látogatását. Ez a gondolat oly nyugtalanná tette, hogy nem volt maradása egy helyben.

Tünődve járt fel és alá szobájában. Arcza az izgatottságtól lázas pírban égett. Bánkodott a fölött, hogy nem mondotta neki:

— Szívesen látandjuk.

Az ajtó nyitásra összeresztent.

— Tessék jönni kisasszony! — szólt a belépő cseléd. — Egy úr van itt.

— E szavakra szíve hevesen kezdett dobogni.

Rendbe szedte magát, aztán átment a szalonba.

A férfi illedelmesen kezét csókolt, a mint előtte megjelent.

— Először azzal hizelegtem magamnak — szólt a háziasszony — hogy engem illet e látogatás, de aztán hogy az ur megmondá becses nevét, rögtön tudtam, hogy téged illet ez Ilonka! Mert tudja-e uram, hogy az én kis hugom tegnap az őn látogatását bejelentette nálam.

A férfi hálásan tekintett a leányra.

— Hanem te arról nem szólottál előttünk Ilon, hogy a mi tisztelt látogatónk örmény s Gyergyó-Szt-Miklóson született, mondá az anya.

Mariska a bámulattól tágra nyitá szemeit.

— Az lehetetlen! kiáltá.

— Nagysád ezen csodálkozik? kérdé a vendég.

— Csodálkozom — felelé a leány — hogy ezt a vonaton, mikor Gyergyó-Szt-Miklósról volt szó, nem említette. Igy már értem, hogy miért nyilatkozott oly szépen a gyergyószentmiklósiakról.

— Igen én ott születtem, tiz éves koromig tapostam földjét. Ekkor atyám meghalt. Korán nősült; mikor elveszítém őt csak 32 éves volt. Anyám, — ki magyar szülőktől származott, budapesti születésű volt — visszatért velem szülőihez. Azóta budapesti lakós vagyok.

— És anyja él? kérde a háziasszony.

— Nem. Ő is meghalt négy év előtt. Fájdalom szülőimnek csak arczképei maradtak meg számomra, melyeket mindig magammal hordok.

E szavaknál egy könnyet morzsolt szét szemében.

Ez nem kerülte ki az anya figyelmét, kire igen jó hatást tett a meghalt szülők iránt táplált kegyeletes meleg érzelem az erős férfi szívében.

— Szeretném látni kedves szülői arczképét, mondá.

A férfi elővonna tárczáját, kivett abból két fényképet s átnyujtá az anyának, így szólva:

— Ez anyám arczképe, ez pedig atyámat ábrázolja ifjú korában, ki egy barátjával van itt megörökítve.

A képek nézése közben az anya arczán a mély meglepetés kifejezése látszott; már ajkain lebegtek e szavak:

— Ugyanez a kép meg van birtokunkban; hisz az egyik férjemet ábrázolja ifjú korában.

A háziasszony észrevette a hatást, mit a fénykép látása nővéreére gyakorolt. Elkérve nővérétől a képeket, nézni kezdé azokat. Őt is meglepte a különös véletlen, mivel ő is sógora ifjúkori arczára ismert. Mariska is a képekre pillantott és majdnem felkiáltott bámulatában.

A háziasszony tartván attól, nehogy elárulják magukat, így szólott:

— Mily ifjúnak látszik az ön édes anyja! Talán halála előtt sok évvel készült ez arczkép?

Oh nem! Anyám oly ifjút mutatott, hogy sokan nővéremnek tartották, mondá a férfi meghatottan.

— Kitalálom, hogy melyik a kettő közül az ön atyja, folytatá a háziasszony, most a másik fényképet nézegetve, míg az anyát ábrázoló képet Mariskának nyujtá.

— Ezt könnyű kitalálni, szólta Mariska és anyja egyszerre, leküzdvén az előbb támadt csodálkozásukat.

— Persze könnyű — mondá a vendég — hisz atyám arca — miként szegény anyám is mondotta — szakasztott olyan, mint az enyém.

Most ismét az anya vette kezébe a képeket és hosszasan nézegette, azután visszaadva így szólott:

— Tegye el uram és őrizze hiven! Mondhatom, hogy az a kegyelet, melylyel ön megboldogult szülői iránt viseltetik, igen szép és dicsérendő.

Ezután még kevés ideig folyt a társalgás egyről-másról.

Bucsúzáskor a vendég kezét csókolt a hölgyeknek. A háziasszony szívesen meghívta, hogy itt időzése alatt, még tisztelje meg házát látogatásával.

*

E látogatás után következő vasárnapon Mariska anyja s nagynénje vecsernyére mentek. K...a Izor, a mi hősnünk, az utcán sétálva épen azon törte fejét, hogy mi módon beszélhetne a szeretett leánynyal négy szem közt. Egyszerre a távolból megpillantá a kapún kilépő két nőt, a kik őt nem vették észre. Arca hirtelen felderült. Távolról követé őket, meggyőződést szerzendő utjuk célja felől. S midőn látta, hogy a templom ajtaján belépnek, azonnal visszafordult a ház felé tartva, melynek kapuján át távoztak.

A házból zongora hangok hallatszottak.

Mariska játszta Mendelsohn „Nyáréji álm” című kiváló szép művét. Egészen el volt mélyedve játékában. Nem hallotta az ajtó nyitását; nem vette észre a belépőt, ki csendesén közeledett feléje, megállva a háta megett. Kis keze t könnyűséggel jártatá a billentyűkön. K...a Izor gyönyörtelten hallgatta a bűvös hangokat, melyeket a drága kis kezek csaltak ki a zongorából, s a melyek egészen eltöltötték a szobát.

Midőn az utolsó hangok is elnémultak, Mariska hátradőlt székében s merengve tekintett maga elé. Egyszerre egy égető csók csattant el kezén. Felriadva hátra fordult s tekintete találkozott azokkal a forró sugarakat lövelő szemek tekintetével.

— Megijesztettem Ilon? kérde a férfi oly hangon, mely a leány szívéig hatott.

— Igen! — felelé ez. — Most másodszor ijeszt meg. Először akkor, midőn az ablakon kinéztem.

— Ne haragudjék reám Ilon! Hisz e kézcsókkal hálás köszönetemet akartam kifejezni az élvezetes percekért, melyekben gyönyörű játéka által részesített. Ámbár tudom, hogy e játék nem nekem volt szánva.

— De az nem szép ám, hogy lopva jön be ide!

— Hisz kerestem s most meg kellett ragadnom az alkalmat — látva kedves mamáját s nagynénjét távozni — hogy kegyeddal négyszemközt beszélhessek. De ha nem kínál meg üléssel, úgy én kérem, hogy üljünk le. Nem akarom, hogy beszédemet fennállva hallgassa. E szavak után széket vont a leány széke mellé s gyöngéden leültetve őt, maga is leült.

— Rövid leszek Ilon! hallgasson meg, mondá, a leány kezét két kezébe fogva.

— Hallgatom, szolt Mariska kigyult arczczal, kezét kiszabadítani igyekeztvén a férfi kezéből.

— Oh ne foszszon meg a gyönyörtől, hogy a míg beszélek, addig ez aranyos kis kezét kezeimben tarthassam! Most pedig esedezem, hogy hallgasson meg figyelemmel!

Mikor a vonaton azt mondtam, hogy egy gazdag leány kezét akarom megkérni, akkor kegyed azt hitte felőlem, hogy én is olyan vagyok, mint a férfiak legtöbbször... azt hitte, hogy semmi sem szent előttem, csak a — pénz. Igen, mert úgy beszéltem kegyed előtt, mintha a hozományra fektetnék fősúlyt. Igaz, hogy nősülési szándékkal el akartam utazni, de nem csupán a hozomány lebegett szemeim előtt, hanem főleg ez okok ösztönöztek arra: M...a Mariska örmény, magam is az vagyok s azon helyről való, hol először láttam meg a

napvilágot és atyja atyámnak lelki barátja volt. Hogy kegyeddel összehozott a véletlen, már nem létezik többé ok, mely arra bírna, hogy M... a Mariskát vegyem nőül.

Mariska megnevezhetlen érzések közt hallgatta e beszédet.

— Én pedig erősen hiszem — mondá, — hogy ön szívesen nőül venné őt.

— Nem! És...

— Ne esküdjék! — szakítá félbe a leány, — az Istenért meg ne esküdjék!...

— Miért ne? Hisz ha a föld leggazdagabb hölgye kínálna meg kezével, akkor is csak kegyedet választanám... csak téged drága Ilonám!... Téged, kit az első percztől kezdve szeretek! mondá elragadtatva s csókjaival halmozá a leány kezét. Igen — folytatá — szeretlek igazán, forrón, kimondhatatlanul! Oh! mond, hogy te is szeretsz engem! mond ki ezt a boldogító szót!

A leány ajkai zárva maradtak, csak szemei beszéltek igaz, édes, égő szerelemről.

A férfi átkarolá a leány karcsú derekát s forró ajkai a szűzi ajkakra tapadtak...

Mariska kibontakozott az ölelő karok közül; arcza lángolt a férfi forró csókjaitól.

— Mondja Ilon szabad lesz-e megmondanom anyjának, hogy szeretjük egymást — mert bár nem mondá, hogy szeret, de leolvastam ezt arczáról. — Oh szóljon, hogy megkérhetem-e tőle kezét?!

— Most távozzék, majd máskor beszélünk erről! mondá a leány, a szívét elárasztó érzelmektől alig bírva kiejteni e szavakat.

Még egy hosszú ölelés, még egy forró édes csók s a férfi kalapját véve magára hagyta a leányt...

A magyar-örmény nemes családok czimerlevelei.

Közzéteszi: dr. Temesváry János.

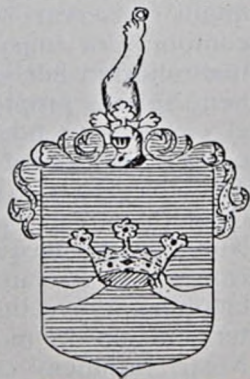
X.

Hankovics család.

E nemes család czímerszerzői Hankovics Jakab, Miklós, Sándor és Ferencz fivérek, néhai Hankovics Jakab szamosújvári örmény kereskedő fiai voltak, kiket anyjukkal, szül. Nikoláj Máriával, Simai Annával, Jakabnak, Nikoláj Terézzel, Miklósnak, Gábor Máriával, Sándornak hitestársával, nem különben Simonnal és Máriával, Jakabnak, Jakabbal, Miklós gyermekével és végül valamennyi törvényes utódaikkal együtt a hazai kereskedelem felvirágoztatása körül szerzett érdemeik, de egyszersmind az általuk az épen akkor folyamatban levő hétéves háború költségeinek fedezésére önkényt felajánlott pénzösszeg hálás viszonzásaul Mária Terézia királynő Bécsben 1762. július hó 26-án kelt czimerlevelével nemesi rangra emelt. A Hankovics fivéreknak és hozzátartozóinak adományozott czimerlevél szövege a következő:

Nos Maria Theresia etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod cum Nostris quidem subactis hostibus, domi vero, qua et illa armis parta tutius retineri compertum esset, Liberalitate tam parari ad praesentis vitae iucunditatem, quam conservari transmittique ad secururae aetatis praeconium vera imperandi gloria consuevisset, ideo cum ad nonnullorum fidelium Nostrorum demissam commendationem Nostrae propterea factam Maiestati, tum vero attentis, et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis Jacobi, Nicolai, Alexandri et Francisci, Filiorum quondam Jacobi Hankovics, dum viveret Quaestoris et Civis Oppidi nostri in Transylvania Armenopolitani, quae iidem Nobis, Augustaeque Domui Nostrae cum alias pro temporum et occasionum varietate, tum vero negotiationi cum emolumento vectigalium Nostrorum insistendo et signanter quidem in moderni Belli circumstantiis ad aerarii Nostri rationem certam pecuniae summam offerendo et praestando exhibuisse et impendisse perhibentur, qualiave

ipsos, imo et maiora deinceps quoque exhibituros et impensuros esse Benigne confidimus, eosdem Iacobum, Nicolaum, Alexandrum et Franciscum Hankovics, ac per eos Mariam Nikolaj matrem ipsorum, nec non Annam Simai Jacobi, Theresiam Nikolaj Nicolai et Mariam Gabriel Alexandri consortes, ac Simonem et Mariam itidem praefati Jacobi, et Iacobum memorati Nicolai Liberos iam natos et in posterum divina Benedictione e legitimo thoro nascituros, eorundemque Haeredes et Posteros utriusque Sexus universos de supremae potestatis Nostrae Regiae et Principalis plenitudine, Gratiaque speciali e statu et conditione ignobili clementer eximendo in coetum et numerum verorum, ac indubitatorum antelati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum, ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobilium duximus annumerandos, cooptandos, et adscribendos, annuentes et ex certa scientia Nostra, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo deinceps futuris et perpetuis semper temporibus omnibus iis Gratiis, Honoribus, Privilegiis, Praerogativis et Immunitatibus, quibus caeteri veri et indubitati dicti Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobiles natura, iure et ab antiquo utuntur, fruuntur et gaudent, uti, frui ac gaudere possint ac valeant. In cuius quidem Nostrae erga eosdem Iacobum, Nicolaum, Alexandrum et Franciscum Hankovits, praefatosque ipsorum declaratae Benignitatis Signum, veraeque et perfectae Nobilitatis testimonium haec Arma, seu Nobilitatis Insignia: Scutum videlicet militare erectum saphirini coloris, in quo Diadema Regium, auro, gemnis, pretiosisque Unionibus conspicuum per duo humana e

Hankovics cs. czimere.

Lateribus Scuti protensa nuda Brachia sustentatum visitur. Scuto superincumbit obliquo Galea tornearia clathrata, seu aperta Regio pariter redimita Diademate Nobilibus propria, unde porrigitur in altum, seu perpendiculariter aliud Brachium humanum, primis manus Dignitatis prehensum aureum Annulum pretioso Lapide ornatum ostentans. Laciniis seu Phaleris a Cono Galeae ad Scuti Latera utrinque aureis et coeruleis decore fluitantibus, prout haec omnia in capite, seu principio praesentium Litterarum Nostrarum docta manu et arte pictoris genuinisque suis coloribus adumbrata et expressa lucidius ob oculos intuentium posita cernuntur, iisdem Iacobo, Nicolo, Alexandro, et Francisco Hankovics praefatisque eorum gratiose danda duximus et conferenda, decernentes, et ex certa scientia Nostra, animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus eadem Arma, seu Nobilitatis Insignia more aliorum verorum et indubitatorum memorati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum ac Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobilium sub iisdem Iuribus, Privilegiis, Praerogativis et Immunitatibus, quibus caeteri veri et indubitati praelibati Principatus Nostri Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum, nec non Regni Nostri Hungariae, aliorumque Regnorum, Ditionum et Provinciarum Nostrarum Haereditariarum Nobiles natura, iure et ab antiquo utuntur, fruuntur et gaudent, ubique in Proeliis, Certaminibus, Pugnis, Hastiludiis, Torneamentis, Duellis, Monomachiis, ac aliis quibusvis exercitiis Militaribus et Nobilitariis, nec non Sigillis, Velis, Cortinis, Aulaeis, Annulis, Vexillis, Clypeis, Tentoriis, Domibus et Sepulchris, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae, verae, sincerae et indubitatae Nobilitatis titulo, quo eos ab omnibus cuiuscunque Status, Conditionis, Honoris, Dignitatis et Praeeminentiae Homnibus insignitos et ornatos dici, nominari, haberi et reputari volumus mandamusque ferre ac gestare, ac iis in aevum uti, frui et gaudere possint ac valeant, Haere-

desque et Posterii eorum utriusque sexus universi valeant atque possint. Imo nobilitamus, damus et conferimus harum Nostrarum Maioris et Authentici Sigilli Nostri impendentis munimine roboratarum vigore et testimonio Literarum mediante. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae, Die Vigesima Sexta Mensis Iulii, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Sexagesimo Secundo, Regnorum vero Nostrorum Vigesimo Secundo.

Maria Theresia m. pr. Gabriel Comes de Bethlen m. pr.
I. Georgius Vest m. pr.¹⁾)

A Hankovics családnak Mária Terézia által 1762-ben adományozott nemesi címert tehát a következő: A kék pajzs mindkét oldaláról kinyuló meztelen kar drágakövekkel kirakott arany leveleskoronát tart. Sisakdísz: koronából kinövő meztelen kar drágaköves aranygyűrűt tart. Foszladékok: mindkét oldalról kék-arany.²⁾

Hollósy család (gertenyesti.)

E magyar-örmény nemes család címerszerzője Korbuly Bogdán szamosújvári polgár, a kiváló dalmű-énekesnő, a „magyar csalogány“-nak nevezett Hollósy Kornelia atyja volt, kit I. Ferencz király Bécsben 1832. május hó 3-án kelt királyi adománylevelével a temesmegyei gertenyesti uradalomnak 66511 frt. 5 kr. összeg árán történt megvétele alkalmából, nevének Hollósy-ra változtatása és a „gertenyesti“ előnév használatának engedélyezése mellett, hozzátartozóival u. m. nejétől Csasz Magdától született Márton, Mihály, Salamon, Vincze, Mihály Jakab, Antal és József fiaival, nem különben Anna Mária, Katalin, Margit, Ludovika, Mária Anna, Czeczilia és Kornélia Julianna Klára (a későbbi híres énekesnő) leányaival s valamennyi törvényes utódaival együtt nemesi rangra emelt. E királyi adománylevelével így hangzik:

¹⁾ Az országos levéltárban őrzött eredeti fogalmazványból.

²⁾ Nagy I. (i. m. V. 46. l.) és Siebmacher I. (i. m. IV. 221. l.) szintén foglalkoznak e nemes családdal.

Nos Franciscus Primus etc. Memoriae commendamus tenore Praesentium significantes, quibus expedit Universis, Quod Nos cum ad nonnullorum Fidelium Nostrorum humillimam Supplicationem Nostrae propterea factam Maiestati, tum vero benigne attentis, et consideratis integra fide et fidelitate praestitorum fidelium ac utilium servitiorum meritis Fidelis Nostri Adeodati Korbuly, Magni Principatus Nostri Transylvaniae, in Oppido Szamosújvár Civis, quae Idem, qua fidelis et utilis Patriae Civis pro adiunctis temporum ad omnia tam publicae status, quam Communitatis onera et praestationes prompto semper animo concurrento sibi comparaverat et (uti Nobis de Ipso firmiter ac benigne pollicemur) pro locorum atque temporum varietate, atque occasionum exigentia in utilitatem et commodum sacrae cum primis Regni Nostri Hungariae Coronae, Augustae item Domus Nostrae Austriacae in futurum pari devotionis et constantiae ardore comparandis, Possessionem Gertenyeest, Comitatu Temesiensi ingremiatam ad Iurisdictionem Sacrae Regni Nostrae Hungariae Coronae iure armorum devolutam, et per Fiscum Nostrum regium actualiter possessam, totum item et omne ius Nostrum regium, si quod in praeattacta Possessione etiam aliter qualitercumque haberemus, aut eadem et idem Nostram ex quibuscumque causis, viis, modis et rationibus concernerent Maiestatem simul cum cunctis eiusdem utilitatibus et pertinentiis, quibuslibet terris scilicet arabilibus cultis, et incultis, agris, pratis, pascuis, silvis, nemoribus, montibus, collibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis: iure item Montano, Aquis, Fluviis, Piscinis, Piscaturis, Pisciumque clausuris, paludibus et aquarum decursibus, Hortis, Molis, molenadinis, et eorundem locis Braxatoriis, Educillis item et Macellis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocatis, ad eandem Possessionem Gertenyeest, dicto Comitatu Temesiensi ingremiatam de iure, et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus sub metis et limitibus in metalibus Literis occasione resignationis confectis, Datum vigesima nona Octobris, Anni Millesimi octingen-

tesimi vigesimi prae se ferentibus et resignatorio Instrumento sub Littera A. adiacentibus designatis et deductis erga effective Aerario Nostro Regio illatam attacktae Possessionis Gertenyest in Sexaginta sex millibus, quingentis et undecim florenis, quinque Crucigeris Conventionalis Monetae defixam aestimationalem summam memorato Adeodato Korbuly, Eiusque Sexus Masculini Haeredibus perennaliter Foeminei Sexus descendentibus vero iure dumtaxat inscriptio ad vires, videlicet supra expositae Sexaginta Sex mille, quingentos undecim Florenos, et quinque Crucigeros Conventionalis monetae efficientis, aestimationalis summae, valoris item utilium aedificiorum et meliorationum non ex ipsa soli natura provenientium, sed sumptibus procurandorum, detractis praevis, quae per Impetrandem vel eius Successores Possessionis huic superinducta fuerint oneribus adnexo, quoque Patronatus benigne dederimus, donaverimus et contulerimus, ac insuper humillima Eiusdem supplicatione eapropter Nobis facta benigne inclinati in signum uberioris erga Eundem Adeodatum Korbuly gratiae et clementiae ac munificentiae Nostrae eidem nomen suum „Korbuly“ quo hactenus compellatus est, in Hollósy transmutandum concesserimus ac praeterea Praedicatum quoque de Gertenyest eidem Adeodato Korbuly iam Hollósy eiusdemque Haeredibus et Posteris utriusque sexus universis una benigne contulerimus, utque in futurum nomine Hollósy cum Praedico de Gertenyest, tam Ipse, quam Haeredes et Posterius ipsius iam nati et in futurum Dei benedictione legitime nascituri utriusque Sexus universi compellari valeant, atque possint clementer annuerimus, imo damus, donamus, conferimus, concedimus, annuimusque iure quo supra utens, tenens, possidens, pariter et habens (Salvo Iure alieno praesertim Ecclesiarum Dei) harum Nostrarum Secreto Sigillo Nostro, quo ut Rex Hungariae apostolicus, utimur in pendenti communitarum vigore, et testimonio Literarum, quas Nos in formam privilegii Nostri Regii redigi faciemus, dum eadem Nobis in specie fuerint reportatae, Et siquidem praenominatus Adeodatus

iam Hollósy, huiusque filii Martinus, Michael, Salamon, Vincentius, Michael Iacobus, Antonius et Iosephus, Filiæque: Anna Maria, Catharina, Margaretha, Ludovica, Maria Anna, Coecilia et Cornelia Iulianna Clara, ex consorte sua Magdalena nata Csausz, suscepti et progeneriti Haeredesque et Posterii Ipsorum utrius Sexus universi in futurum Dei benedictione legitime nascituri, virtute praesentium Nostrarum benignarum Literarum Donationalium in Coetum et numerum, ac indubitatorum praelibati Regni Nostri Hungariae et Partium ei adnexarum Nobilium iuxta Titulum quartum Part. primae suapte cooptarentur, et adscriberentur, ac a modo in posterum futuris et perpetuis, semper temporibus, omnibus illis gratiis, honoribus, indulgentiis, privilegiis, libertatibus, iuribus, praerogativis et immunitatibus, quibus reliqui veri, antiqui, et indubitati repetiti Regni Nostri Hungariae, Partiumque ei adnexarum Nobiles hactenus quomodolibet de iure, vel antiqua consuetudine, usi sunt et gavisii utunturque et gaudent usuri, fruituri et gavisuri essent, hinc in ulterius Nostrae erga praenominatum Adeodatum Korbuly iam Hollósy gratiae et Clementiae ac liberalitatis testimonium, veraeque et indubitatae Nobilitatis Signum haec Arma seu Nobilitatis Insignia: Scutum

Hollósy család címere.

aureus conspiciuntur; scuto inbumbit galea tornearia, coronata clathrata, seu aperta, purpura suffulta ac monili circumducta. Coronae insistit Pelicanus argenteus super

videlicet militare erectum, sinuatim in cuspidem vergens perpendiculariter, et horizontaliter in quatuor areas sectum, in cuius prima Cyaneo tincta, crux pedata aurea marginem non attingens, in secunda et tertia rubro tinctis brachium incurvatum, armatum, argentatum, iuncturis auro redactis, gladium more hungarico incurvatum, capulo aureo stringens, in quarta demum cyaneo tincta, merges, seu manipulus frumenti

nido patulo sanguine pullos reficiens, Laciniis seu Lemniscis a summitate galeae per utrumque scuti Latus hinc rubris et aureis, illinc argenteis et cyaneis venuste defluentibus, ipsumque scutum decenter exornantibus, Quemadmodum haec omnia in principio, seu capite praesentium Literarum Nostrarum privilegialium Pictoris edocta manu, et artificio propriisque et genuinis suis coloribus clarius depicta, lucidius ob oculos intuentium posita esse conspicerentur. Eidem Adeodato Korbuly iam Hollosy, ac per eum praenominatis Filiis Martino, Michaeli, Salomoni, Vincentio, Michaeli Iacobo, Antonio, Iosepho, Filiabus item: Annae Mariae, Catharinae, Margarethae, Ludovicae, Mariae Annae, Coeciliae et Corneliae Iuliannae Clarae, Haeredibusque et posteris Ipsorum utriusque Sexus Universis in futurum Dei benedictione legitime nascituris danda duximus et concedenda decernentes, et ex certa Nostra scientia animoque deliberato concedentes, ut Ipsi a modo in posterum, futuris et perpetuis semper temporibus eadem arma, seu Nobilitatis Insignia more aliorum verorum, antiquorum, et indubitatorum praefati Regni Nostri Hungariae, Partiumque ei adnexarum Nobilium sub iisdem Iuribus, Praerogativis, indultibus, libertatibus, et immunitatibus, quibus iidem natura, vel antiqua consuetudine usi sunt, et gavisi, utunturque, et gaudent ubivis in proeliis, certaminibus, pugnis, hastiludiis, torneamentis, monomachiis, ac aliis omnibus et singulis quibusvis militaribus Exercitiis, nec non Sigillis, Velis, Cortinis, Aulaeis, Annulis, Vexillis, Clypeis, Tentoriis, Domibus et Sepulturis, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus, sub merae, verae, sincerae, vetustae et indubitatae Nobilitatis titulo, quo eum ab omnibus, cuiuscumque Status, gradus, honoris, dignitatis ac praeeminentiae hominibus insignitum, et ornatum dici, nominari, haberi et reputari volumus, et mandamus ferre, gestare, ac illis in aevum uti, frui, et gaudere possit, ac valeat, Haeredesque et Posteris sui utriusque Sexus Universi in futurum Dei benedictione legitime nascituri valeant, atque possint. Datum per manus fidelis Nostri, Nobis sincere dilecti Spectabilis ac Magni-

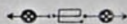
fici Comitis Adami Reviczky de Revisnye, Insignium Ordinum Sancti Stephani Regis Apostolici magni Crucis, Leopoldi vero Imperatoris Equitis, nec non Ins. Ordinis Regii Sardinici, Mauritii, ac Lazari magnae Crucis in adamantibus Equitis, Cammerarii et actualis intimi Status Consilarii Nostri, Curiae Nostrae Regiae per Hungariam Magistri, Comitatus Borsodiensis Supremi Comitis, ac per idem Regnum Nostrum Hungariae Aulae Nostrae prout et Ins. Ord. Sancti Stephani R. A. Cancellarii, in Imperiali Urbe Nostra Vienna Austriae, Die Tertia Mensis Maii, Anno Domini Millesimo Octingentesimo Trigesimo Secundo, Regnorum Nostrorum Hungariae, Bohemiae et Reliquorum Anno Quadragesimo Primo.

Franciscus m. pr.

Comes Adamus Reviczky m. pr.

Franciscus Duschek m. pr.¹⁾

A Hollósy (Korbuly) családnak adományozott nemesi czímer tehát a következő: Négyelt pajzs, melynek első kék mezejében szélesen végződő, egyenlőszárú aranykereszt, a második és harmadik vörös mezejében oldalról kinyúló pánczélos jobb kar arany markolatu kivont görbe kardot tart, a negyedik kék mezőben végül összekötött arany gabonacsomó látható. Sisakdísz: koronán nyugvó fészében természetes színű kiterjesztett szárnyú gödény (pelikán) csőrével mellét tépve vérével táplálja kicsinyeit. Foszladékok: jobbról vörös-arany, balról kék ezüst.²⁾

Emlékezetek az erdélyi örmények mult életéből,

melyet az örmények apostola: *Világosító-Szt-Gergely* 1878 ik évi ünnepén a szamosújvári örmény szertartású templomban mondott egyházi beszédben előadott **Lukácsi Kristóf**.

IV.

A keresztény katolika religio nemzetünkben egykorú a kereszténységgel; Üdvöztőnk tanítványai sz. Tadó és

¹⁾ Az országos levéltárban levő eredeti fogalmazvány után.

²⁾ Nagy I. (i. m. V. 126. l.) ugyan említést tesz e családról, de mind ő, mind Siebmacher I. a család nemesi czímerét figyelmükre nem méltatják.

Bertalan apostolok hintették el annak magvát Örményországban; nevelte pedig és termékenyítette azt Világosító-Szt-Gergely úgy, hogy a kised mag rövid időn terebélyes fává növekednék, melynek árnyéka alatt Ararát fiai és leányai nyugodalmat, üdvöt és boldogságot keresnének és találnának lelkeiknek; és miután egyszer szerencsések voltak őseink Krisztust és az Ő mennyei tanítását megismerni; miután szerencsések voltak izlelni az örömet, vigasztalást s boldogságot, melyet az a hívő léleknek nyújt, soha többé azt el nem hagyták, soha semminemű földi erő s hatalom attól őket elvonni többé nem tudta. Csak egy szóba került volna nekik üldözőik és kinzóik kezeiből szabadulni, életüket és vagyonukat megmenteni, csak egy szóval jelenteni: hogy Krisztust megtagadják, és azonnal szabadon bocsáttattak volna nemcsak, de sőt ajándékokkal is halmoztattak volna; hanem azt soha sem cselekedték, készebbek voltak a legborzasztóbb kínokat inkább kiállani, vagyonuktól és életöktől is megfosztatni, mint Krisztust és az Ő religióját megtagadni; utóljára is midőn egy egész évezreden keresztül hazájuk és vallásuk szabadságáért vívott véres harcokban elvérzettek, a hitlenektől elborítottak inkább mint legyőzettek, készebbek voltak hőn szeretett hazájokat odahagyni s idegen földre ismeretlen országokba költözni inkább, mint Krisztus megtagadásával és az üdvözítő hitnek elárulásával élet- és vagyonbiztosságot magoknak alacsonyul vásárolni. Azért mondám én tisztelt hallgatók! mindjárt beszédem kezdetén, hogy mi menekültek vagyunk, nem politikai, hanem „vallási menekültek“ őseink, — hogy hitőket és hitőkért minden perczen veszélyben forgott életöket megmentésék, jöttek a világ ezen részébe. — Igenis szeretett hiveim! vértanúknak és hitvallóknak vagytok ti ivadékai; mert nem nagyot mondok, ha azt állítom: hogy nincs köztetek család, mely ha leszármazási fáját feltudná vinni a mult századokba, tagjai közt vértanúkat és hitvallókat ne számlálna. Ezt azonban nem azért mondám, hogy elbizzátok magatokat, hanem hogy őseitek példáját szem előtt tartva, legyetek ti is a hitben állhatatosak, semminemű földi érdek, világi szerencse vagy

emberi tekintet meg ne ingasson, meg ne tántoritson a hitben; hanem azért, hogy legyetek méltó fiai és leányai, méltó unokái őseiteknek, hogy valamint hitőknek vagytok örökösei, úgy legyetek örökösei az ő erényeiknek, keresztényi jámborságuknak, hogy éljen bennetek is a hit, és tettekben nyilvánuljon, valamint élt ő bennök és nyilvánult kegyes jámbor életben és tettekben.

A keresztény katolika hittel egykorú továbbá nemzetünknel a nemzeti egyházi szertartás, vagyis azon szokás, melynél fogva az örmény egyház az istenitiszteletet a kereszténység kezdete óta örmény nyelven, az örmények apostola Világosító-Szt-Gergely s hivatali utódai, az örmény egyház patriarkhái és szent atyái által szervezett rend és módor szerint végzi. Őseink egyházuk ezen ritka kiváltságát minden idők és körülmények közt legdrágább kincs gyanánt őrizték és fentartották; utolsó vándorlások is Moldovából Erdélybe, mint a maga helyén előadtam, főleg ezen ősrégi hagyományok, egyházi intézmények és szokások megmentése végett történt; sőt midőn Erdélybe is átjöttek és utóbb is, midőn a katolika egyházba léptek, magoknak kikötötték, miszerint nekik az új hazában és a katolika egyházban eredeti szokásaik és szertartásaik szerint élni megengedtettsék; mi nekik mind a szentséges római pápák, mind pedig a felséges apostoli királyok és fejedelmek által biztosítottak.¹⁾

¹⁾ Sacra Congregatio de Propaganda Fide annuente Sanctissimo decrevit; ne de cetero Armenis cunctis sive laicis sive ecclesiasticis saecularibus quam regularibus ad latinum ritum quacunque de causa sine speciali Sedis Apostolicae licentia transire liceat et proinde omnibus Archiepiscopis, Episcopis et Officialibus Armenorum unitorum districte praecipiendo mandavit, ne deinceps licentias pro hujusmodi transitu subditis suis cujuscunque gradus et conditionis existant, concedere praesumant; et Archiepiscopis, Episcopis, et aliis Praelatis latinis et eorum Officialibus, ne deinceps Armenos praedictos unitos ad latinum ritum transire volentes, quovis praetextu aut causa etiam cum licentia Armenorum Praelatorum suorum recipere audeant sub poena nullitatis actus, Die 2. april. 1699. — Antoine a keresztények szertartásairól írt értekezésében.

III. Károly király 1726. a szamosújváriaknak adott privilegiumában többek közt olvassuk: Cujus (Episcopi, Transilvaniensis) Officii erit invigilare, utrum ritus armeno catholicus debite ibidem (Armenopoli) et alibi observetur.

Nincs is példánk reá a múlt század végeig, hogy örmény, Erdélyben más mint örmény rítust követett volna; de viszont nincs példánk reá, hogy örmény, Erdélyben, míg rítusát követte, vegyes házasságra lépett, gyermekeinek más, mint katolika vallásban neveltetésébe beleegyezett, vagy épen vallását elhagyta volna; mint ez az utóbbi időkben fájdalom! nem egygyel és nem egyszer megtörtént.

Nekünk egyébaránt egyéb okaink is vannak ősi intézményeink, hagyományaink és egyházi szertartásaink mellett híven megmaradni: mi t. i. nem egyedül állunk széles e világon, a keleti örmény egyháznak és nemzetnek tagjai, mi egy kis töredékét képezzük a török, orosz és perzsa birodalomban szélesesen elterjedt és egész Indiáig elágazott örmény egyháznak és nemzetnek, melynek fájdalom! egy igen kicsiny része vallja a katolika hitet, jóval nagyobb része a római katolika egyház egységétől elszakadt tévelygésben él; hogy számokkal fejezzem ki magam, a katolikus örmények száma alig tesz kétszázezeret, midőn a nem-egyesülteké négymillióöttszázezernél többre tétetik.

Ezen eltévedt testvéreinkről, atyánkfiairól megfelekezünk nem illik, nem szabad, és ha üdvösségöket másképpen nem áll hatalmunkban, ha őket a katolika egyháznak másképp megnyerni nem tudjuk, igyekezzünk legalább példánk által őket megnyerni, és ne idegenítsük el őket a katolika egyháztól, keleti szertartásaink elhanyagolása által, melyekhez ők rendkívül ragaszkodnak, és a melyekben ők Világosító-Szt-Gergely vallásának lényegét helyeztetik. Mert tudnunk kell, mond XIV-ik Benedek pápa a keleti misszionariusokhoz irt levelében, hogy, a keleti népeket mi sem tartóztatja vissza inkább az egyesüléstől a római egyházzal, mint abbeli aggodalmuk, miként ha Rómával egyesülnek, veszítik rítusokat, veszítik nemzetiségöket; mire nézt, mit sem mulaszt el Róma maga részéről, hogy a keletieknek ezen aggodalmát eloszlassa és őket ebben a tekintetben megnyugtassa.¹⁾

---

¹⁾ XIV-ik Benedek körlevele: »Allatae sunt.«

Örményhon és flai.

— Sáházizján. —

Hazám szép, gazdag földjei
Az életet jelképezik, —
Mig elaszott szülöttjei
A hervadásnak romjait.

Minden nemzet gyorsan halad,
Leküzd mind azt, a mi gát, —
Csak az örmény: mely elmarad,
A hajnal őt nem hatja át! . . . .

Simay Gergely.

A hámál.

— Elbeszélés. —

Irta: **Lindau Rudolf.** Fordította: *dr. Esztegar László.* —

V.

— Befejező közlemény. —

— Úgy hát miért nem mentél vele a templomba és miért nem esketted őt meg?

— Ohánnesz nagyon szerencsétlen ember. Én teljesíteni fogom az ön parancsait.

Mertens úr nem volt jó kedvében, midőn estve Therapiában, hol a forró nyári napok alatt tartozkodott, elbeszélte nejjének bosszúságát és elmondta neki, hogy Ohánneszt lopásvétsége miatt el kellett szolgálatából bocsátani.

— Ohánnesz! kiáltott az ifjúasszony. Nem, az nem lehetséges. Ohánnesz nem lehet tolvaj. Esküdni mernék rá.

A mint azonban férje az egész történetet elbeszélte, az ő szilárd hite is ingadozni kezdett és csak annyit mondott:

— Szerencsétlen ember! mennyire sajnálom szegényt.

— Én nem kevésbé kedvesem. De mindez mit sem változtat a dolgon. Egy pénztári szolga becsületes-ségéhez a kétség árnyékának sem szabad férkőznie. Gondold meg, mily nagy összegeket kell esetleg reá bízni. S különben még abban az esetben sem tarthatnám őt meg, ha ártatlanságáról meg is volnék győződve. Hádsi Mehemed tolvajnak tartja őt. S ez elég arra, hogy ő ezen bizalmi állásban meg ne maradjon.

Egy hét eltelt. Ohánnesz eltűnt s Mertens többet nem is hallott felőle beszélni. Gomidára volt bízva, hogy az Ohánnesz utódjáról gondoskodjék. Azonban alkalmas embert még mindig nem talált.

Ekkor azonban egy estén kevéssel az üzletiroda bezárása előtt megjelent Hádsi Mehemed újból Mertens úrnál. Arczkifejezésén azonban bizonyos zavartságot lehetett észrevenni.

— Mertens úr — szólalt meg a szokásos köszöntések után — Ohánnesz ártatlan.

— Úgy?! kérde Mertens úr meglepetve.

— Épen most kaptuk meg a korfui postát s egyik üzletbarátom leveléből értesültem arról, hogy legutolsó pénzküldeményünkben harmincz fonttal többet küldöttünk oda, mint kellett volna. A pénztárnok a mulasztással azt a fiatal embert terheli, kire a pénz bepakolása volt bízva; ez is mentségekkel áll elő. Mindezzel azonban ön természetesen nem törődik. A mi önre itt fontos és a mit önnek én mondani akarok az, hogy Ohánneszt alaptalanul fogtuk gyanúba. Ime most átadom önnek az ő harmincz fontját s még adok őt fontot neki ajándékba az okozott fájdalmak és nyugtalanság kárpotlásául.

— Szegény ember!

— Hol van ő?

— Magam sem tudom. Én elűztem őt.

— Nem lesz nehéz őt megtalálni, s az őt font meg fogja majd vigasztalni. Jaj nekem Mertens úr, hogy az ön házában nyugtalanságot okoztam, de hát semmi okom sem volt, hogy pénztárnokom szavainak ne adjak feltétlen

hitelt. Különben szigorúan megfedtem őt. Ha azonban ön óhajtja, ő személyesen fog öntől bocsánatot kérni.

— Az nem szükséges, — felelé Mertens úr. Az órára nézett. Nehány perceze volt még, hogy a Therápiába haladó gőzhajót elérhesse. Gyorsan bezárta íróasztalát és eltávozott Hádsi Mehemeddel.

Tharápiában nejének üdvözlése után azonnal így szólt:

— Te örülni fogsz! Ohánnesz ártatlan. — S elbeszélte a mit Hádsi Mehemedtől röviddel az előtt hallott.

— És hogy fogadta a hírt Ohánnesz? kérde az asszony örömtől ragyogó szemekkel.

Mertens zavartan mondá: — Még nem láttam őt.

— Micsoda? — kiáltá Mertensné, — talán csak nem fog a szerencsétlen még egy éjszakát nyugtalanságban és gondok között eltölteni?! Az nem lehet. Neki még ma meg kell tudnia, hogy igazolva van.

— De hogyan? Én nem mehetek ma vissza Galatába.

— Sürgönyözni kell valamelyik segédnek.

— Egyik sincs most Galatában. Mind el vannak széledve Kadikeiben, Modában, Prinkipoban.

— Akkor Gomidának kell sürgönyözni.

— Gomida.... Gomida.... Csakhogy bizonytalan, hogy megkapja-e a sürgönyt, s ki tudja megfogja-e érteni?

— Nós hát akkor fogok valamit indítványozni. Most még korán van, s a napok hosszúak. Fogadj egy kocsit. Én elkísérlek téged s még kilencz óra előtt ismét itt lehetünk. Az évessel késhetünk egy fél órát, vagy még tübbet is.

Mertens, a ki egy kissé hibásnak érezte magát, nem mutatott erősebb ellenállást s tiz percz multán az ifjú pár két sovány, de gyors gebétől vont kocsiban Galata felé robogott. A jó borralaló megtette hatását. Egy rövid óra után Mertensék irodája előtt állott meg a fogat.

Gomida otthon volt, s nagy volt meglepetése, midőn úrát ilyen szokatlan órában maga előtt látta.

— Tudod-e, hogy hol lakik Ohánnesz?

— Igen Uram.

— Messze van az ide?

— Még száz lépésnyire sem.

— Úgy hát hivid őt gyorsan ide. Annyit meg is mondhatsz neki, hogy jó hírt hoztam számára.

Világosabban nem akarta magát Mertens úr kifejezni. A maga és neje számára akarta fentartani az örömet: látni Oháneszt a mint megtudja, hogy többé nem nehezedik rá gyanú.

Körülbelől tíz percz múlva megjelentek Gomidá és Ohánesz. Gomidá távozni akart, de Mertens intésére ott maradt. Ohánesz sápadt volt és megviseltnek látszott, nyúgodságát azonban most is megőrizte teljesen.

Mertensné a szoba egyik sötét zugából nézte, figyelte a történézőket.

— Ohánesz, mondá Mertens úr — kiviláglott, hogy Hádsi Mehemed téged igaztalanul gyanúsított; a pénz megkerült. Holnap azt vissza is adom neked és még tíz fontot, melyet Hádsi Mehemed és én ajándékozunk neked.

Ohánesz föltekintett s kétszer mélyen föllélekzett. Aztán ünnepélyes hangon megszólalt:

— Dicsértessék az Úr!

— Holnap reggel ismét szolgálatba léphetsz.

— Köszönöm Uram!

— Most azonban mond meg nekem, hogy miért nem védted magadat jobban a Hádsi Mehemed vádja ellen?

— Én Uram védtem magamat erőmhöz képest, de hát nem hittek nekem.

— Honnan szedted hát a 30 fontot, melyet Hádsi Mehemednek adtál?

— Honfitársaim kölcsönözték. Ők hittek nekem.

— De harmincz font nagy összeg. Hogy tudtál annyit fölládozni?

Ekkor Ohánesz fölemelte lassan tekintetét s komoly nagy szemével az ürességbe nézett. Csendes, alig észrevehető remegés fogta el hatalmas testét s halkan megszólalt:

— Galata Serai!

— Vége. —

Az erdélyrészi méhészegylet vándorgyűlése Szamosújvártt.

Majdnem minden ház nemzeti színű lobogóval van diszítve; az utcák tiszták, a vasútnál roppant nagy embertömeg... 1894. aug. 18-án a közeledő vonatot a fuvózenekar a »Rákoczy«-val üdvözli, a kiszállott vendégeket Esztegár László ügyvéd, nagy bizottsági elnök fogadja. Tartalmas, meleg hangú, csinos beszédben mondott »Isten hozott«-at, melyre Turcsányi Gyula (Kolozsvár) válaszolt — szépen. Innen zeneszó mellett mindnyájan a tanácsház elébe vonultak, hol a város helyettes polgármestere: Gopcsa Joachim tanácsnok a következő igen sikerült beszédet intézte az érkezőkhez:

Mélyen tisztelt úrak, kedves vendégek! Mint Szamosújvár szab. kir. város polgármesterének helyettese, szerencsém van önöket a város közönsége nevében üdvözölni. Önök ide jöttek közeli és távoli vidékekről, hogy lássák, megtekintsék a szamosújvári méhészeti kiállítást; hogy lássák, megtekintsék, megvizsgálják, megízleljék a kis méhek fáradságának gyümölcseit. De a midőn ezért önök ide fáradtak, megtisztelték egyszersmind becses megjelenésükkel Szamosújvár városát is; megtisztelték azt a várost, a melyet őslakói — oly szorgalommal, oly fáradsággal, mint a méheké, összegyűjtött keresményükből, — melynek nem jelentéktelen részét éppen a méhtenyésztésből, a mézzel és viaszszal való kereskedésből befolyt jövedelmük képezte, a nemzetgazdaság javára is megalkottak, megalapítottak, felépítettek, sok viszontagság között fentartottak s számos emberbaráti és közmívelődési intézetekkel ellátva, átadtak a hazának, átadtak a hazafiságnak, átadtak a magyar kulturának. Köszönet önöknek urak szíves ide fáradozásaiért! A miért is azt kívánom, hogy a mily szépek, mily virítók a rózsák; a mily szépek, a mily virítók a virágok, a melyeknek kelyheiből a kis méhek a mézet kiszívják, oly szép, oly virító legyen — az önök élete. És ha önök látva a rózsákat, látva a virágokat, látva a kis méheket — vissza fognak a szamosújvári méhészeti kiállításra emlékezni, emlékezzenek vissza Szamosújvár városára is, melynek közönsége önöket hazafias örömmel, hazafias tisztelettel, hazafias lelkesedéssel fogadja. Kívánom végre, hogy a mily édes a méz, oly édesen töltsék el önök itt

mulatásuk ideje alatt a mi szerény kis körünkben az — időt. Legyenek önök újabban is üdvözölve. Éljenek!

Erre Turcsányi Gyula méhészegyleti alelnök evvel a talpra esett beszéddel felelt:

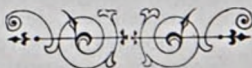
„Mélyen t. polgármester úr! Igen tisztelt úraim és hölgyeim! Midőn tisztelt szónokuk meleg szavakban tolmácsolja azon rokonszenvet, melylyel önök minket a szamosújvári méhészkör által rendezett méhészeti kiállítás alkalmából fogadni méltóztatnak, — nem nyomhatom el azon hatást, melyet ezen díszes fogadtatás ránk gyakorol, s melyért szívünk mélyéből köszönettel s hasonló rokonszenvvel adózunk. — Ugyanis úgy látszik nekünk, hogy ezen melegség, mely az önök fogadtatásában visszatükrödzik, a nemes hazaszeretetből kifolyó honfiúi és honleányi kötelességérzetnek bizonyítéka. Önök — úgy látszik nekünk — helyesen fogják fel ama szent hivatást, mely Szamosújvár közönségére vár, mint oly városra, mely arra törekszik, hogy megragadván minden alkalmat, a létező elválasztó falakat lerombolja. E város azon törekszik, hogy ne legyen e szent haza földén az érdekekben külön érdeke a magyarnak, a románnak vagy a szásznak; hanem ismerje mindenik, hogy e hont híven kell szolgálnia, s e szolgálatban egyesült erővel kell kinek-kinek teljesítenie kötelességét. Ezen hatás alatt mondok én most a velem ide érkezett ügybarátainknak nevében köszönetet, s kérem önöket, hogy e szives fogadtatás emléket, mely részünkről nem lehet más, mint az önök iránt sziveinkben táplált testvéries érzület, — fogadják tőlünk szivesen, s tartsanak velünk a nagy, a nemes és üdvös munkában, midőn szent hévvel szolgáljuk a közös érdeket s hazánk polgárainak jólétén, felvilágosításán fáradozunk. Legyenek általunk üdvözölve. A mindenható virágoztassa az önök szeretett, hazafias városát! Azt, hogy mi mily nagy érdeklődést tanúsítunk az önök törekvése iránt, semmi sem bizonyíthatja inkább, mint azon tény, hogy képviselve van itt most a nagy Magyarország minden vidéke. Eljött ide a magyar méhészeti törekvés és fejlesztés kiváló férfia, a jeles író: Sötér Kálmán; Felső-Magyarországot képviseli egy másik kiváló méhésztár-

sunk: Provay Albert (Losonc). Az országos magyar méhészeti egyesület tagjai közül annak derék titkára Kozoca Tivadar jött el hazánk fővárosából, ki látni fogja azt, hogy Erdélyben a buzgó törekvések mindég jó talajra és buzgó pártolókra találnak. Mi pedig, mint az erdélyrészi méhész-egylet képviselői (Kolozsvár) csak azt a kötelességet róttunk le megjelenésünkkel, melylyel a szamosújvári méhészkörnek tartozunk. Mi ezen kör törekvését, fáradozását és buzgalmát megjelenésünkkel is méltányoljuk. Magunkat ismételve is becses testvéri és baráti rokonszenvükbe ajánljuk.“

Ezután a vendégeket az elszállásoló bizottság tagjai szállásaikra kísérték. 9 1/2 órakor O Felső, dicsőségesen uralkodó apostoli királyunk születésnapja alkalmából az örmény kath. főegyházban zenés mise; sokakat megleptek szép egyházi énekeink keleti összhangzó dallamai. A templomból a sétatéren át a mintaméhészhez mentünk, melynek felavatása következő sorrendben történt: a nyitányt a fuvózenekar játszotta; az elnöki megnyitó beszédet Kovrig Simon köri elnök tartotta*). A dalmzeneegylet a »Himnus«-t énekelte; a méhéször és mintaméhész alapításának történetét Páll Bogdán titkár olvasta fel. Most a »Szózat« eléneklése után a fuvózenekar kíséretében a kiállítási helyiségbe mentünk, hol kiállítási elnök Bárány Lukács esperes-plebános egy alkalomszerű érdekes beszéddel nyitotta meg a kiállítást. Délután a kiállítás és a város nevezetességeinek megtekintése; este ismerkedési estély.

Más nap (vasárnap, aug. 19.) tartotta az erdélyrészi méhészegylet vándorgyűlését. Az alelnök nyitotta meg a gyűlést; erre az értekezések és az azokkal kapcsolatos vitatkozások következtek. Értekezést tartott Sötér Kálmán (Inám, Hontmegye), Provay Albert (Losonc). Bálint Gábor érdekezését dr. Kőmives Gerő olvasta fel. Délután 1 órakor a városi vígadó termében társas ebéd. 120-an ültünk asztalhoz. Jó ebéd, sikerült szép felköszöntők; térézene, este a városi vígadó termében igen szép táncmulatság. Sokan voltunk, fesztelen jó kedv uralkodott. Harmadik nap (aug. 20.) volt a kisorsolás és a jutalmak kiosztása.

Sz. K.

*) Ezután az erdélyrészi méhészegylet elnökének br. Bánffy Ernő következő távirata olvastatott: „Nagy sajnálatomra akadályozva levén, a méhész ünnepélyen részt nem vehetek; szíveskedjék kimenteni és helyettesíteni. Szerencsét és sikert kívánok.“

Kisebb közlemények.

A régészet köréből. Téglás Gábor tanár a »Természettudományi Közlöny« legújabb pótfüzetében a római korbéli bányászok dácziái sirleleteiről irván, a többi közt azt mondja: A legutóbbi idők leletei közt egész váratlanul egy sirmező kötötte le figyelmünket. Ennek felfedezését nem kevesebb embernek köszönhetjük, mint Lukács Béla jelenlegi kereskedelmi miniszterünknek; a ki képviselői fáradozásait 1878-ban zalatnai tuzskulanumában pihengetve, az onnan még jó öt órai lovaglással elérhető vulkoi-bányászathoz tett kirándulása közben jól szemügyre vévén az útjában látott domborulatokat, csakhamar felismerte azok mesterséges voltát. Próbaátásai pedig egyszerre kiderítették: hogy a mit idáig kerestünk, végre-valahára az Érczhegység főgerinczén fekvő római sirmezőben sikerült megtalálni. Az a körülmény, hogy az Alpokon belül kelet felé a hallstadti hírneves sóbányák sirmezőjének párját az erdélyi Érczhegység is előnkbe tárta, rendkívül fokozta a felfedezés iránti érdeklődést.

Örmény tanfolyam a keresk. akadémián. Borszéki Soma nyugalmazott miniszteri osztálytanácsos igen érdekes levelet irt az erdélyrészi méhészegylet által Szamosújvárt 1894. aug. 18, 19 és 20-án tartott vándorgyűlés alkalmával rendezett kiállítás egyik főrendezőjéhez. E levélből közöljük a következő részletet: »Dr. Horváth Géza egy hivatalos nagy útát tett Ázsiába; volt Örményországnak Oroszországhoz és Törökországhoz tartozó részeiben. Igen sok érdekes adatot hozott magával, melyek minket erdélyieket

különösen pedig örményeinket rendkívüli fontosságuknál fogva, — érdekelnek. Célom propagandát csinálni azon eszmének, hogy a jobb örmény családok időszakonként küldjék ki gyermekeiket tanulmány-útra a volt Örményországba, vagy neveltessék őket a keleti akadémián, hogy mint konsulok oda küldhetők legyenek; vagy jöjjenek ide Budapestre, hallgassák a kereskedelmi akadémiát, a hol örmény tanfolyamot is be lehet rendezni csak jelentkezzenek egy néhányan. Ezen cél elérésére jó lenne a kiállítás alkalmából felolvasást rendezni, melyen alkalma volna Horváth Géza tanácsos urnak, vagyis a rovar-tani osztály vezetőjének minket az ázsiai viszonyokkal megismertetni; mert ha Tölgyesen át Odeszsaig vasútunk lesz, az örményországi piacok megnyíltával nem fogunk azokkal szemben készületlenek lenni. Ha egy ilyen felolvasás lehetséges volna Szamosújvárt, kérem engem értesíteni.« — (Értesítve lett, de a felolvasó akadályoztatása miatt — sajnálatunkra — el nem jöhetett hozzánk).

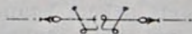
A „Közművelődés“-ből, — az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönyéből veszszük át az alábbi hangulatteljes költeményt, melyet az említett lap élén, tisztelendő írotársunk: Fejér Gerő, a csikszépvízi örmény kolónia jeles szőlőtje tett közzé; s

a melyből az új idők s a magyar katholicizmus létküzdelseinek
mai forrongó eszmeáramlatai oly megkapólag domborodnak ki:

Hajdan, mikor egy félvilágot
Sujtott az ozmán áradat,
Magyarok karja verte vissza
Mindig a büszke nagy hadat.
Győztes volt annyi harezon át...
Mert nép nem is tisztelte jobban,
Örömben úgy, mint fájdalomban,
Hazája hős, nagy Asszonyát.

De majd egykor, — ha ős honában
Nem lesz barátja, senkije,
S a lázadó, büsz népek ellen
Önnönmagát kell védnie:
— Oh mond meg áldott Szűzanyám! —
Kezébe' lesz-e olvasója,
S leng-e képeddel lobogója
Büszkén a harez diadalán?

Ne mond, ne mond! Hisz úgy is értem...
Kegyelem áldás nincs velünk;
Régóta sujt az Isten átka, —
Maholnap végkép elveszünk;
Ne mond!... Inkább a hit mezét
Vond újra rá beteg szívére
S tanítsd meg régi énekére
Árpádnak árva nemzetét!

Irodalom és művészet.

Egy jutalmazott munka. Tudós munkatársunk Govrik Gergely tavál Erzsébetvárosról örmény nyelven derék önálló munkát írt. Ezen forrásmunkát, melyről nemsohára az »Armenia« is szólani fog, — a konstantinápolyi örmények 115 frt (10 török arany) pályadíjjal jutalmazták. Ime a levél magyar fordításban, mit a szorgalmas íróhoz intéztek: Az örmény patriarchaság, Konstantinápoly, 1894. júl 16-án. Az Izmirlián-féle végrendelet választmányának végrehajtó bizottsága. Főtisztelendő Govrik Gergely atyának, vártábéd, tagja a mechitharisták bécsi társulatának. Főtisztelendőség által írt »Örmények az erdélyrészi Erzsébetvárosban« című munka — melyet jelen évben Meszrobján Izsák pályázatra előnkbe terjesztett — a történelmi osztály bíráló bizottságának nyilatkozata szerint tíz (10) darab török arany jutalomdíjra érdemesnek találtatott; mely összeget Önnek leendő átszolgáltatás végett az itteni mechitharista atyák ügyvivőjének főt. Káftánián Eliseus urnak kézbesítettük is. A választmány végrehajtó bizottsága szerencsét kíván Főtisztelendőségnek ezen sikereért és reményli,

hogy ez Önt serkentenit fogja arra, hogy ezután is állítson elő más ilynemű irodalmi munkákat. Tudositson minket arról, hogy megkapta-e jelen levelünket. Atyaságodnak tisztelői. Az Izmirlián-féle végrendelet végrehajtó bizottsága nevében: Mighirlián János és Norádungján G. titkárok.

Sálámeán énekesről, ki most a Kaukasz különböző helyseiben rendez hangversenyeket, egy-két izben folyóiratunkban is volt szó. Sálámeán már néhány évvel ezelőtt, rendkívüli hangjával, magára vonta a szakférfiak figyelmét; azért ösztöndíjjal Olaszországba küldték, hogy ott művelje, tökéletesítse hangját. Három évet töltött Olaszországban. Ezen idő alatt nemcsak hangversenyekben vett részt, hanem az operában is fellépett. Az olasz lapok dicséretekkel halmozták el. A csári színházak igazgatói jelen év márczius havában Szt. Pétervárra hívták, hol ő próba-éneket tartott. Elbűvölte őket énekével. Rögtön szerződötték az operához. A szentpétervári orosz lapok elragadtatással szólnak énekéről. Egyik lap így ír: »Rég ideje hallottunk ilyen tenort, mint Sálámeán, ki ugyanazon időben di forza és di grazia « Egy másik lap azt mondja: »Sálámeán lesz az őszi idény hőse; hangja: tenora forza.«

Érdekes oklevél. Az »Armenia« egyik derék olvasójához Erdély neves róm. kath. püspöke a következő becses sorokat intézte: »H a r i Dániel hívünknek Istentől áldást és kegyelmet! A dicsőszentmártoni róm. kath. nemes főkhitközség f. év nov. hó 5-én tartott közgyűlésében egyhangúlag megválasztotta Önt az egyházi algondnok diszes tisztére és a főt. kerületi esperes ur Önt ezen tisztre kinevezés végett nekem bemutatta. Ennél fogva Önt a dicsőszentmártoni nemes róm. kath. egyház számadó algondnokává ezennel kinevezem, figyelmeztetvén Önt az Urban, hogy ezen tisztos hivatalba eskületétel mellett leendő beigtatása a felelős kezelése alá tartozandó dolgoknak átvétele után, az ezen hivatallal járó kötelességeket mindenkor szives készséggel, buzgó jóakarattal és lelkiismeretes hűséggel teljesítse. Mi végre Isten segítőt kegyelmét kívánom s főpásztori áldásomat adom. Károlyfehérvárt 1893. decz. 4. Ferencz püspök.«

Közgazdasági élet.

Föld- és szőlőművelés Török-Örményországban. A török-örmények főleg Ván, Pághes, Gárin, Chárpert, Diárbekir és Erzengá vilájethekben vannak elszoródva; itt ők képezik a lakosság nagy részét. Foglalatosságaik: föld- és szőlőművelés, ipar, kereskedelem, állattenyésztés. A számos hegláncz koszorúta ország igen alkalmas a földművelésre; a hegyek közt nagy térségek terülnek el, a melyeket bővizű folyók hasítják át. A földművelésnél a régi rendszert követik; eszközeik egyszerűek; a szántás-vetésnél és aratásnál gépeket nem használnak. Van minden földművelőnek 5-6 igavonó marhája. Legtöbb

földmivelőnek van két vagy négy ökrös ekéje. A földmivelő a telet főleg marháinak gondozásával tölti. Termények: buza, árpa (törökül árfá), málé, kélkél (egy neme a törökbuzának), kender, rozs, alakor, sőt Diárbekir délkeleti részén rizs is. A földmivelő csak annyit termel, mennyi a ház szükségére elég. E jelenség okát a rossz és elégtelen utakban kell keresni; a járatlan utak miatt a termés főleg más országba nem viheti a városoktól messze eső falusi földmivelő; saját zsirjában fulad. Bent az országban nincs ára a gabonának, mivel a falusiak nagyobb részt földmivelők. A városokat és a sátrak alatt lakó kurdokat a közel fekvő falvak látják el gabonával. Így Vánnak Árdses és Hájoczczor (Örmények-völgye) szolgáltatják a gabonát, Pághes és Mus számára Bulánécs és Mus térségei teremnek. A termés után 12°/_o adót fizetnek. Az örmények közül aránylag sokan foglalkoznak szőlőmiveléssel. Igen jól művelik a szőlőt különösen Chárpert-ben; híres ennek szőlője, bora. Hasonlólag jó bor terem Pápert-, Pághesben, Mus- és Vánban. A széghertiek szép szőlőjüket Pághesben adják el; innen aztán a hegyes vidékekre viszik.

A keleti vasútak. Angliában messzemenő közlekedési vállalatok vannak keletkezöben oly célból, hogy Közép-Európát melyhez magyar hazánk is tartozik, a távoli kelettel egész Indiáig (s így közvetve Ausztraliáig) minél rövidebb vonalon közlekedési összeköttetésbe hozzák s ilyképp a britt-birodatom kolóniáit az angol kereskedelem részére minél inkább hozzáférhetőkké tegyék; a mi természetesen katonai szempontból is kimaradhatlan előnyöket biztosítana Angliának. Arról van ugyanis szó, hogy az ázsiai törökbirodalom területén keresztül az angolok három különböző irányban építsenek vasutat, a mely — Diarbakirnél — Örményország klasszikus földjét is átszelné; úgy hogy a ki Budapestről péld. Kalkuttáig, Kisázsia fővonalán keresztül utaznék, egyhuzamban tehetné meg vasúton az egész utazást Indiáig, feltéve, hogy a Bosporus áthidalása ténynyé válnék. Ez esetben mi is úgyszólván száraz lábbal utazhatnánk az őshazába, ha ott egy turista látogatást akarnánk tenni.

Mi újság az örmény világban?

A leMBERGI ÖRMÉNY ÉRSEKNÉL: Isákovics Izsáknál az ottani kiállításra tett utazás alkalmából látogatást tett Lukács Béla magyar miniszter. (A hazai lapok hibásan azt irták, hogy az örmény érseket meglátogatták Wekerle kormányelnök és Hieronymi belügyminiszter is). Lukács B. kocsin egyedül ment; megáll a kocsi az érsek udvarán, kiszáll abból a miniszter és így szól egy fiatal paphoz, ki egy szobor feliratot olvasott:

— Guten Tag! Wo wohnt der Erzbischof?

Erre a kérdezett, ki úgy gondolkozott, hogy még az idegen-ségben sem beszélhet a magyar-örmény a magyar-örménynyel németül, magyarul így felelt:

— Méltóztassék feljönni, megmutatom Exellenciádnak!

— Hol tanult meg a tisztelendő ur magyarul? És honnan ismer engemet?

— Szamosújvárt születtem, nevem Kapatán Márton. Láttam Nagyméltóságodat a napokban Szamosújvárt, mikor ott járt.

— Hát mit keres itt? Vagy talán a kiállításra jött?

— Én szamosújvári örmény papnovendék vagyok és előké-születeimet folytatom a papi rend felvételére.

— Itt szentelődnek az örmény papok?

— Itt vagy Bécsben; mert az erdélyi örmény egyház sajátla-gos egyházi helyzetében Magyarország területén nem bír örmény szertartású főpappal, ki papjaink felszentelését teljesíthetné. . .

Kapatán aug. 26-an mutatta be első szent-miséáldozatát. Bárány Lukács esperes-plebános volt a manuductor, ki mellett még a következő örmény papok segédkeztek: Papp Tivadar, Drágomán A. Todor és Esztegár Gergely. Igen sokan voltak a templomban. Evangélium után Novák Gero paptanár ment fel a szöszékre és remek beszédben, melylyel nagy hatást idézett elő, a papi hivatásról szólott. Mise után az oltárhoz siettünk, hogy az újmises pap áldá-sában részesüljünk. Az ájtatoskodók közt lattuk szüleit is primi-tiansnak, ki a hivek közt a következő hátrattal ellátott szentképeket osztogatott: »A szamosújvári örmény kath. főegyházban 1894. aug. 26-án a Mindenhatónak bemutatott első szentmise áldozatom em-lékére Kapatán Márton«

Hájríg napja. A nagy emberek napja is tanulságos; azért nem érdektelen tudni, hogy mivel tölti el Krimeán Megerdics (kit Hájrignak: Atyának is neveznek) a napot. Reggel 6 órakor kezdődik a Hájríg napja. A délelőtti időt a folyó ügyeknek, a hivatalos teendőknek és a fogadtatásoknak szenteli. Az ebéd egy órakor kezdődik: nem tart fenyves asztalt. Szokottabb etelei közül gyakran kerül asztalára a tésztás leves. Hájríg a piros bornak ad elsőséget, melyből ebéd alatt csak egy pohárral fogyaszt. Ebéd után ha teheti egy óráig, de néha kevesebb ideig — nyugszik, azután sétálni megy. Sétahelyei: a katolikoszi kert, a tó partja és a közelségben levő Nerszeszféle erdő. A sétát gyalog, kocsin vagy lóháton teszi. Séta közben szóba ereszkedik az érkezo zárandokokkal, a falusiakkal vagy szerzetesekkel, kiknek tanácsokat osztogat és áldást ad. A séta nem tart többet egy óránál. Séta után folynak a hivatalos fogad-tatások esti 8 óráig. Az örmények Hájrígjanak ajtaja nyitva van reggeli 8 órától egész esti 8 óráig. Esti 8 órától éjjeli 12 óráig senki se mehet be a katolikoszhoz: ezen ido alatt a nemzet ügyeivel és a katolikoszi teendőkkel foglalkozik.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
